

üzerine valinin kâtibi oldu ve on yıl kadar bu görevde kaldı. Bu sırada Kahire'ye giderek oraya yerleşti (1227). Eyyübî sultanlarından el-Melikü'l-Âdil, el-Melikü'l-Kâmil ve el-Melikü'l-Mes'ûd'a kasideler yazdı. Daha sonra el-Melikü'l-Kâmil'in oğlu el-Melikü's-Sâlih'in hizmetine girdi (1232). Onunla Yukarı Mezopotamya ve Suriye seferlerine katıldı. el-Melikü's-Sâlih Dımaşk'ı ele geçirince kâtibi sıfatıyla onunla birlikte Dımaşk'a gitti. Melik, Nablus'ta askerlerinin ihanetine uğrayarak el-Melikü'n-Nâsir Dâvûd tarafından hapsedildiğinde Bahâ Züheyir tarafından hapsedildiğinde Bahâ Züheyir sadık kalarak başkasının hizmetine girmeyi kabul etmedi. el-Melikü's-Sâlih hapisten kurtulup tekrar Mısır hükümdarı olunca şair onun maiyetinde Kahire'ye döndü (1239). Sadakatının bedeli olarak hükümdar onu Dîvân-ı İnşâ'nın başına getirerek kendisine ih-sanlarda bulundu. Şairin İbn Hallikân'la tanışması ve dostluğu bu tarihe rastlanmaktadır. Bahâ Züheyir 1247'de el-Melikü'n-Nâsir'a elçi olarak gönderildi. el-Melikü'n-Nâsir'a gönderilen bir mektup hususundaki dikkatsizliği yüzünden görevinden uzaklaştırıldı. el-Melikü's-Sâlih'in ölümünden sonra Suriye'ye giderek en güzel kasidelerinden birini Şam Hükümdarı el-Melikü'n-Nâsir'a sundu; ancak umduğu ilgiyi göremeyince tekrar Kahire'ye döndü ve son yıllarını münzevi olarak burada geçirdi. Kahire'de çıkan bir salgın hastalığa yakalanarak 4 Zilkade 656 (2 Kasım 1258) tarihinde vefat etti ve İmam Şâfiî'nin türbesinin bulunduğu yere defnedildi.

Bahâ Züheyir üstün şahsiyeti, güzel ah-lâkı, ibadete düşkünlüğü ve bulunduğu makamda insanlara iyilik yapmasıyla tanınmıştır. İbn Hallikân onun sehl-i mümteni* derecesinde güzel ve mükemmel şiirleri olduğunu söylemektedir. Samimiyet ve zarafeti âdeta sanatına da yansımıştı. Klasik Arap kasidesi kalıbını daima sultanların ve önemli şahısların met-hinde kullanmıştır. Onun sanattaki kudretini, daha ziyade bestelenmiş olan çok sayıdaki kısa kasidelerinde ve yine bazı lugazları (bilmece) ihtiva eden mizahî kasidelerinde aramak gerekir. Ayrıca kelime, vezin ve kafiye seçmedeki titizliği, şiirinde ritim ve âhenk açısından mükemmelliği sağlamıştır. Onun eski şiirin kayıtlarından âzâde serbest şiiri, bu yönüyle eski şairlerinkinden üstündür. Şiirlerinde sık sık işlediği temalardan biri de vatan sevgisidir. Bu sebeple Âmid'deki ikametini ömründen kaybedilmiş günler olarak daima nefretle anar (bk.

GAL Suppl., I, 465). Şiirindeki bu özellik her Mısırlı'nın kalbinde devamlı bir yankı bulur. Onun şiirlerinin birçoğu halkın dilinde zaman zaman darbimesel olarak kullanılır. Bazıları da latife türünden şiirlerdir.

Yaşadığı dönemde büyük bir şöhrete sahip olan şairin divanının yazma nüshaları çeşitli kütüphanelerde bulunmaktadır. Eser ilk defa taş basması olarak yayımlanmıştır (Kahire 1277). Daha sonra da çeşitli baskıları yapılmıştır (Kahire 1278, 1297, 1300, 1305, 1311, 1314, 1322, 1934, 1354/1935; Beyrut 1964 ve Matbatü'l-umûmiyye, ts.). Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim ile Muhammed Tâhir el-Cüblâvi, divanın muhtelif yazmalarına dayanarak Kahire'de (1977) yeni bir neşirini yapmışlardır. Ayrıca divanının Palmer tarafından İngilizce'ye manzum bir tercümesi yapılmış olup bazı şerhlerle 1876 yılında iki cilt halinde Cambridge'de yayımlanmıştır.

Şairin hayatına dair Ahmed Sâib'in *el-Bahâ Züheyir: Târîhu'hu ve mülehu'hu* (İskenderiye 1926), Mustafa es-Sekkâ'nın *Tercemetü Bahâ Züheyir* (Kahire 1347/1929), Mustafa Abdürrâzık'ın *el-Bahâ Züheyir* (Kahire 1928, 1935), Abdülfettah Şelebî'nin *el-Bahâ Züheyir* (Kahire 1960) adlı çalışmaları neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 332-338; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 324-325; VII, 62; Taşköprizâde, *Mezûâtü'l-ülüm*, I, 277-278; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 276-277; C. Zeydan, *Âdâb*, III, 18-19; Serkis, *Mu'cem*, I, 596; Brockelmann, *GAL*, I, 307-308; *Suppl.*, I, 465-466; Zirikli, *el-Âlâm*, III, 88; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 187; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edeb*, III, 587-590; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, VI, 278-286; Abdülfettah Şelebî, *el-Bahâ Züheyir*, Kahire 1960; Saide Muhammed Ramazan, "İzâfât 'alâ divânî Bahâ'iddin Züheyir", *Mecelletü'l-Bahâsi'l-ilmî ve't-türâsi'l-İslâmî*, VI, Mekke 1401/1981, s. 211-221; J. Rikabi, "Bahâ' al-Dîn Zuhayr", *EP*² (İng.), I, 912-913.

HÜSEYİN ELMALILI

BAHADIR

Altay dillerinde

"yiğit, kahraman, cengâver" anlamında kullanılan bir isim ve unvan.

Moğolca'da *bagatur* veya *ba'atur*; Farsça ve Urdu dilinde *bahâdir*; Çağatay, Kırgız, Kazak ve Başkırt lehçelerinde *bâtur*, *batır*, *matur*; Çuvaşça'da *pattar*, Uygurca'da *patır* şeklinde geçmektedir. Kalmuklar kelimeyi *bâtr* biçiminde telaffuz ederler. Macarca'da *bator* (XI. yüzyıl) olarak görülen bu kelime Anadolu Türkçe-

si'nde "yiğit" mânasında *bahadır* şeklinde kullanılmaktadır.

Kelimenin aslının nereden geldiği kesin olarak belli değilse de Türkçe ve Moğolca'da birlikte kullanıldığı görülmektedir. Pelliot kelimenin Türkler'e Avarlar'dan geçtiğini ileri sürerken A. Stein'in Tun-Huang'dan getirdiği Orhun alfabesiyle yazılı bir parçada da bu isme rastlanmıştır.

Çin tarihinde unvan olarak VII. yüzyılda *mo-ho-to* şeklinde görülen bu kelimeye 927'de Proto Bulgarlar'da *alobogatur* biçiminde rastlanır. Marguart'a göre *alobogatur* adlı reis Alp Bagatur'dan başkası değildir. Kelime Moğolca'dan Rusça'ya *bagatur*, buradan da Leh diline *bahadır* şeklinde geçmiştir.

Moğol Hükümdarı Cengiz Han'ın maiyetinde *bahadır* unvanını taşıyan bir seçme kahraman grubunun varlığı bilinmektedir. Bahadırı resmî unvan olarak kullanan ilk hükümdar İlhanlı Ebû Saîd Bahadır Han'dır. Ebû Saîd, Moğol emirlerinin çıkardığı büyük bir isyanı bizzat savuşturarak bastırdığı için bu unvanı almış ve daha sonraki bütün resmî vesikalarda Bahadır unvanıyla zikredilmiştir. Cengiz geleneklerini sürdüren Celâyirîler, Timurlular, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safevîler, Bâbürlüler ve Hindistan'da hüküm süren diğer Türk devletleri ile Hârizm, Mâverâünnehir, Doğu Türkistan'daki çeşitli Türk hânedanları ve Moğol kültürünün etkisinde kalan Memlûklü emirleri de *bahadır* unvanını kullanmışlardır. Kazak - Kırgızlar'da son zamanlara kadar bu kelime unvan olarak *batır* şeklinde geçmiştir. Anadolu Türkleri'nde ise bu kelimeye unvan olarak değil sadece şahıs adı olarak rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Quatremère, *Histoire des Mongols de la Perse*, Paris 1836, s. 307 vd.; J. Marquart, *Osteuropäische und Ostasiatische Streifzüge*, Leipzig 1903, s. 150; B. Y. Vladimirtsov, *Moğolların İçtimâî Teşkilâtı* (trc. Abdülkadir İnan), Ankara 1944 — 2. bs. Ankara 1987, s. 114, 124, 145, 201; Doerfer, *TMEN*, II, 366-377; Räsänen, *Versuch*, s. 55, 65; V. Thomsen, "Dr. M. A. Stein's manuscripts in Turkish "Runic" script from Miran and Tun-Huang", *JRAS*, IV (1912), s. 181-227; M. Fuad Köprülü, "Bahadır", *IA*, II, 216-219; D. Sinor, "Bahâdur", *EP*² (İng.), I, 913.

ORHAN F. KÖPRÜLÜ

BAHADIR HAN, Ebû Saîd

(bk. EBÜ SAİD BAHADIR HAN).

BAHADIR HAN, Haydar Ali

(bk. HAYDAR ALİ HAN).